

נולדתי ב- 1912 באיינדהובן בהולנד. הורי מתו כשהייתי כבן 10. חונכתי בארנהיים, אצל קרובי משפחה רחוקים מצד אמא. שם סיימתי בי"ס עממי וגימנסיה. המשפחה היתה יהודיה אבל לא דתית או מסורתית. חגגו לי בר מצוה וביום כיפור הלכו לבית הכנסת. בבית הכנסת היה נורא משעמם מכיוון שלא הבנתי עברית. אני זוכר היטב את השוק שקיבלתי כשנכנסתי לראשונה לבית כנסת בארץ, אחרי הרבה שנים, כשידעתי כבר עברית, ופתאום הבנתי כל מילה.

בגמר לימודי הגימנסיה התחלתי ללמוד עריכת דין. פניתי למקצוע נוטריון, מקצוע שלא קיים בארץ. רק בחוקה הצרפתית של נפוליאון הוא קיים. בשנת 1935 עברתי לגור באמסטרדם ושם המשכתי ללמוד. עוד בארנהיים, הצטרפתי לתנועת נוער ציונית, והמשכתי ביתר שאת אחרי עלות היטלר לשלטון ב-1933. הייתי פעיל באיגוד חברת נוער ישראלית, והייתי חבר באגודת הסטודנטים הציונית. הרבה זמן חשבתי על עליה לישראל. היינו תחת השפעת התאוריה של ברנשטיין – ציוני הולנדי ותיק שעלה ארצה ואף היה שר בממשלה בשנות ה-50. התאוריה טענה שהיהודים בתור מיעוט תמיד יהיו נרדפים ויואשמו בכל מחדל ברחבי העולם כולו. למרות שהולנד היתה מאוד סבלנית ולא אנטישמית, דעתו היתה "שמה שלא יכול לקרות בהולנד היום, יכול לקרות בהולנד מחר". לכן הדעה הרווחת בין הציונים היתה שצריך לעלות ארצה ולבנות אותה בתנאים הקיימים.

בתנועת הנוער הכרתי את חיה שהייתה מזכירת ה"הפרזידיום".

דודי הכיר את הקונסול הבריטי בהולנד והשפיע עליו לתת לי סרטיפיקט. במאי 1940 חיה ואני התחתנו, ומיד אחרי זה קבלנו את הסרטיפיקט לעליה ארצה.

באמצע אפריל, 3 שבועות לפני פלישת הגרמנים להולנד, עלינו ארצה דרך בריסל, פריס, וגנואה לשם הגענו ברכבת. משם תפסנו אנייה שהביאה אותנו לחיפה דרך אלכסנדריה. באותה אנייה היתה גם ברכה ארנון.

מהימים הראשונים בארץ אני זוכר שוק אחד גדול. מחיפה נסענו לנטעים. חשבנו שבישראל יש רק אנשים טובים, לא גונבים, ולא רוצחים. את המזוודה השארנו ליד תחנת אגד בשדרות רוטשילד בת"א. כשחזרו המזוודה לא היתה. בתוכה היו דברי ערך ותמונות. המזוודה לא נמצאה גם אח"כ. חלק נוסף של הרכוש שלנו הלך לאיבוד, כ- 200 ספרים ובגדים, במשלוח באנייה שהייתה צריכה להגיע ארצה וטורפדה בדרך. כמובן שלא המשכנו להתאבל זמן רב כששמענו על מה שעלה בגורלם של אלה שנשארו בהולנד ונפלו בידי הגרמנים, שמחנו שיצאו בזמן עם או בלי רכוש.

אני לא הייתי חזק, זה היה ידוע גם בנטעים, ולא התאמתי לעבודה הקשה בפרדסים. במקום זאת שלחו אותי להכשרה ברמת יוחנן. זה לא היה קל בהתחלה. כל הזמן השמועות על כיבוש הולנד, בלגיה וצרפת. לא כ"כ הבנו מה קורה שם. העברית שלי לא הספיקה להבנת השידורים ברדיו, וקשה

היה לי לתקשר עם האנשים ברמת יוחנן שכל מה שהם דברו פרט לעברית היה יידיש. חוסר הידיעה באותו זמן היתה קשה ביותר.

מרמת יוחנן עברנו לקיבוץ מסדה. זה היה באמצע הקיץ שהיה קשה ביותר בעמק הירדן. עבדתי בטוריה במטע הבנות, זה לא היה בשבילי. חליתי וחזרתי לנטעים. בנטעים החלפתי כל מיני עבודות. אחת מהן היה ניקוי בתי שימוש במחנה צבאי גדול של האוסטרלים שהיה בסמוך. לא עבודה כ"כ נעימה, אבל גם לא טראומטית. בסוף ספטמבר אסתר אבס שהייתה מנהלת חשבונות נכנסה להריון, והיה ברור שהיא לא תוכל לבוא לעמק החולה. העליה היתה מתוכננת לדצמבר באותה שנה. תנאי הקדחת לא אפשרו לבחורות, בפרט בהריון, להגיע. אחרי הכשרה קצרה בניהול חשבונות החליטו שאני אשלח בתור שכזה לעמק החולה, ביוני נסעתי מנטעים לחוליות וכאן אני חי עד היום.

באחד הימים נקבע שאנחנו צריכים לקבל נשק לגאלי. ע"מ לקבל אותו היינו זקוקים למכסה מסוימת של נוטרים. הוחלט שאני מספיק בריא להיות נוטר. הושבעתי כנוטר. אחרי זמן מה נשלחתי לראש פינה לקורס יחד עם אריה אנגל (גל). הקורס לא היה קל. הייתי מין חייל "שוויק" שכל אחד צוחק עליו. זה היה הרבה יותר קשה בשביל אריה, הוא ממש התבייש בי. אני זוכר היטב את מטווח הסיום כאשר "כל מפקדי הקורס הגדולים" באו לראות ולהתייעץ איך יכול להיות שאדם יירה 10 כדורים ממרחק כזה בלי לפגוע אפילו פעם אחת במטרה. אני כמו שבד"כ בדברים כאלה קבלתי את זה בהומור. אריה לא היה מבסוט מזה. לאחר שהפכתי לנוטר לכל דבר מונתי למנהל תחנה. שם ישבתי וניהלתי רישום הוצאת והחזרת נשק. התחנה הייתה בנוקטה, מבנה האבן ליד המרפאה, ששימשה מחסן נשק לרובים הלגאליים. זו היתה גם תחנת הנוטרים. כך יחד עם ניהול החשבונות ניהלתי גם את התחנה.

ביקורות פתע של הצבא הבריטי לא הצליחו להיות "פתע". כביש סלול מחלסה (קרית שמונה של היום) עוד לא היה, וכלי הרכב שלהם העלו אבק שנראה למרחוק עו לפני שהגיעו. היו צועקים לי שהם בדרך ואני בזריזות הייתי מחליף בגדים. לעיתים אפילו מספיק להתגלח. עד שהגיעו הבריטים כבר ישבתי בתחנה עם היומן והרישומים, כשהכל מסודר ומאורגן. אף פעם לא תפסו אותי לא מוכן. זו גם היתה עבודה מכניסה מבחינה כספית. שילמו 6 – 7 פאונד סטרלינג לחודש, מה שנחשב כמשכורת טובה מאוד לזמנים ההם. טוב אני לא יכול לדבר על העבר הצבאי המפואר הזה, מכיוון שלא היה. רק זוכר שפעם נשלחתי למילואים בק"ש ושם שאלו אותי מה אני יודע לעשות? אמרתי שאני יודע לנהל חשבונות. נתנו לי לארגן רשימות, ומאוד התפעלו מהן כי זה לא היה מקובל בצבא.

מאז ומתמיד עבדתי בהנה"ח, עם יציאה קצרה לחצי שנה כשלא מצאו עבודה לבני בקרס. שאלו אותי אם אני מוכן לוותר ולעבור לבריכות הדגים. זאת היתה עבודה פיזית קשה, אבל גם חוויה. אהבתי מאוד את העבודה. אחרי חצי שנה בני קיבל עבודה בבנק וחזרתי להנה"ח.

עבדתי עם הרבה מאוד מנהלי חשבונות זמניים וקבועים. הוותיק מכולם היה חיים אדן (אדלשטיין) איתו עבדתי יחד כ – 15 שנה.

במשך זמן מה התגוררנו חיה ואני בצריף אחד עם 4 פרימוסים. (פרימוס – דייר שלישי בחדר משפחה). היתה תקופה קשה ביותר. לאחר זמן מה כשבנו את הצריפים הראשונים ואת בניין האבן של הנוקטה, הם עברו להתגורר שם. בחדר המגורים עצמו ניהלתי את החשבונות. זוכר פעם כשחיה שכבה חולה במיטה ואילו אני ומנחם ישבנו באותו חדר לנהל חשבונות.

בשנת 43 כשגרנו בבית מול המזכירות נולדה תרצה.

רחל שואלת לגבי רעיון הקיבוץ, האם טוב לו והאם הוא שלם אתו, אם אין לו פקפוקים לגבי הדרך?

מה זה קיבוץ? אחרי 45 שנה פלוס, אני עוד לא יודע. זה כל הזמן נמצא בתהליך של שינוי ונתון להשפעות העולם החיצוני הגדול. לחיה ולי היו הרבה פעמים ספקות לגבי החיים בקיבוץ, אבל יחד עם זאת החיים לא כל כך העיקו עלינו "שרצינו לעזוב". ברור שכ"א עובר אירועים מסויימים שפוגעים בו בצורה כזאת שהוא חושב לעצמו "אני עוזב מחר או מחרתיים", אבל הדברים האלה עוברים ונשכחים. כך זה עד היום. ברור שהקיבוץ של היום הוא לא אותו קיבוץ של לפני 30 שנה. ישנם שינויים מרחיקי לכת ומה שיתפתח בסופו שלדבר איש אינו יודע. אבל כך גם לגבי הארץ בכללותה עם האיבה הבלתי פוסקת בנינו ובין הערבים. אם אחרי מלחמת ששת הימים חשבנו שהכל נגמר ואנו עומדים בפני ביאת המשיח, הרי שהיום זה מוטל בספק רב.

אחד השינויים הגדולים בקיבוץ הוא המעבר ללינה משפחתית. ברור שהלינה המשותפת לא היתה הדבר הנעים ביותר, וההשכבות היו דבר איום שממנו חזרת הביתה שבור. הנוהג של לקיחת ילדים הביתה רק בשעות מסוימות, האיסור להכנס לבית הילדים, להסתכל על הילדים רק דרך החלון, כל אלה היו דברים לא נעימים, וזה השפיע עלי, ובעיקר על חיה (והנשים). חיה פקפקה אם לעבור ללינה משפחתית או לא, כי בזמן שהנושא עלה לדיון בחוליות, הילדים שלנו כבר היו מעבר לגיל הנדון.

חיה שחזרה פעם משמירת לילה, סיפרה נרגשת על ילד אחד שהיה כ"כ אומלל ומבולבל, רצה שיקראו לאימא ואח"כ לאבא, לא ידע למי מההורים לקרוא. בכה, וגם כשההורים כבר הגיעו הוא לא ידע מה לעשות. באותו רגע חיה החליטה שהיא מצביעה עבור הלינה המשפחתית. אני לא הצבעתי כי ותיקים לא צריכים להצביע על דברים שהם חשובים רק לצעירים. ילדי כבר גדלו והמעבר לא היה רלוונטי לגביהם. מצד שני אני זוכר תמיד את הסיפורים של יונה בתי על הכיף הגדול של הלינה המשותפת. החיים והכיף התחילו ברגע שההורים והמטפלות הלכו. יונה אומרת שעליה זה לא השפיע לרעה, והיא לא הרגישה רע בגלל זה. ריבה ותרצה, שתי הבנות האחרות שלי, לא התבטאו בעניין זה. בסה"כ חשבתי שהמעבר הביתה הביא ברכה לכולם ויודע שגם המתנגדים החריפים ביותר כבר מזמן שוכנעו שזה דבר מה טוב.

בהנהגת התקציב הכולל חלק מהדלות נעלמה מהחיים הקיבוציים. לפני כן בשביל כל דבר קטן הצטרכת לרוץ לאיזשהו מוסד או איזשהו חבר או ועדה ע"מ לבקש רשות עבור דבר זה או אחר. יחד עם זאת נשאר עוד הרבה דברים שבהם אתה תלוי בהחלטה של אנשים אחרים שלא יודעים איך דבר יכול להיות חשוב עבורך וגם קשה להסביר את נחיצותו עבורך. חושב שבמידה מסוימת אפשר עדיין להרחיב את התקציב הכולל.

האם הקיבוץ והקיבוצים בכלל יתקיימו לעולם ועד?

אני לא יודע. בן גוריון אמר פעם: "ההסטוריה תפסח עליהם". אני מניח שעוד זמן רב תתקיים איזו שהיא צורה של שותפות שתדמה לקיבוץ.

